

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Անցեալ 1909 թուի Դեկտեմբերի 28-ից Մոսկուայում բացուեց «Ռուս բնագէտների և բժիշկների XII համագումարը»:

Նախընթաց XI համագումարը տեղի ունէր Պ. Բուրգում ութը տարի առաջ, 1901 թուին:

Թէ որչափ զգալի էր այդ համագումարի անհրաժեշտութիւնը ներկայ ժամանակիս համար, ցոյց է տալիս այս համագումարին գրուող անդամների թիւը, որը հաւասար է 5303-ի: Եթէ մենք ի նկատի առնենք բնագիտութեան զարգացման պատմութիւնը Ռուսաստանում, անկասկած կգանջ այն եզրակացութեան, թէ՛ իրօք դա մի խոշոր թիւ է, որին չէ հասել Ռուսաստանում գումարուող ոչ մի գիտական համագումար: Այդ թիւը միևնոյն ժամանակ մատնացոյց է անում այն մեծ հետաքրքրութիւնը, որը առաջ է եկել ներկայ ժամանակաշրջանում դէպի էքսպէրիմենտալ, դրական բնագիտութիւնը:

—Վաղուց արդէն արտայայտուած էր այն միտքը, ի միջի այլոց ասաց համագումարի նախագահ պրոֆէսոր Անուչինը, թէ գիտնականների համագումարները գիտութեան տօներ են: Ընդհատելով իրենց առօրեայ ծանր աշխատանքը, իրենց ամենօրեայ հոգսերը, գիտութեան և դպրոցի մարդիկ, ժողովուում են համագումարների թարմանալու հոգեպէս պարզ գիտութեան մթնոլորտում, իրենց ուսուցիչների, ընկերների, գործակիցների, աշակերտների յետ յարաբերութեան մէջ, այդպիսով վերականգնացնելու իրենց ոյժերը ապագայ աշխատանքի համար գիտութեան և գաւառութեան շրջանում: Անկասկած այդ հայեացքը մեր համագումարների վերաբերմամբ, իբրև գիտութեան տօների, մեծ մասամբ ճիշտ է. բայց միևս կոդմից, հազիւ թէ ով և իցէ պնդի թէ գիտական համագումարների նշանակութիւնը սահմանափակուած է միմիայն նրանով, որ դրանք տօներ են—և հէնց գիտութեան տօները: Երևի բոլորը տրամագիր կլինին ընդունել, որ մեր համագումարը, ոչ թէ միայն տօն է, այլ և գործ, և նոյն ժամանակ լուրջ և կարևոր գործ:

Բնագէտների համագումարը նոյն գործի շարունակութիւնն է, որին մենք, համագումարի մասնակիցներս, նուիրում ենք մեր ամբողջ գիտակցական կեանքը, որով մենք պարագում ենք դըպրոցում, գիտական ճեմարաններում, գիտական հաստատութիւններում և ընկերութիւններում և որը արտայայտում է նրանով, որ մենք սովորում ենք և ձգտում ենք սովորեցնել ուրիշներին. իսկ փոխադարձ յարաբերութեան մէջ ձգտում ենք ընդլայնել և պարզել մեր գիտական հորիզոնը, ի հարկէ համագումարը չէ կարող փոխարինել ինչ բնութիւնը, ինչ գիրքը, ոչ աշխատանոցը կամ թանգարանը, բայց, միւս կողմից, բոլորին յայտնի է, որ հոգեկան աղբեցութեան միջոցներից ամենից ընդունուած և ամենափորձուածը կենդանի, հեղինակաւոր խօսքն է և դրան ուղեկցող փորձի և դիտողութեան փաստերի հետ դիտողական ծանօթութիւնը: Եւ եթէ այդպիսի կենդանի խօսքը գիտութեան տարածման անհրաժեշտ գործօնն է դպրոցում և հետաքրքրութեան արթնացման դէպի այդպիսիները, ոչ պակաս կարևոր միջոց կարող է լինել կենդանի խօսքը համագումարների վրայ, ուր ամփոփումներով հանդէս են գալիս բազմաթիւ գիտնականներ ամբողջ Ռուսիայից:

Մեր համագումարը, այդպիսով, միևնոյն ժամանակ և տօն է և գործ՝ սա իրականացնում է և ընկերական լայն յարաբերութեան հնարաւորութիւնը և համառուսական բնագիտութեան բարձրագոյն դպրոցը: Իսկ ես թոյլ կտամ ինձ արտայայտել մի կարծիք, որ սա միևնոյն ժամանակ և քննութիւն, կամ, աւելի ճիշտ, ոռոս գիտութեան տեսութիւն է, ոռոս բնագիտութեան՝ ամբողջ մարդկութեան գիտութեան առաջ, մեր սեպհական հայրենիքի քաղաքակրթութեան խնդիրների առաջ, մեր իսկ, ոռոս գիտութեան մշակների, առաջ:

Համագումարի վրայ անխուսափելի կերպով արտայայտութիւն պէտք է գտնեն մեր գիտնականների վերջին տարիների աշխատութիւնները, մտքերը, դիտողութիւնները և փորձերը:

Սա պէտք է արտացոլի իւր մէջ ոռոս գիտութեան նորագոյն շարժումը, պէտք է հնարաւորութիւն տայ դատել իւր ոյժի և արդիւնաւէտութեան մասին, ինչպէս նախընթաց տասնամեակի, նոյնպէս և արևմտեան գիտութեան ներկայ դրութեան վերաբերմամբ:

Դեկտեմբերի 27-ի եր. 7 ժ. նշանակուած էր սկզբնական ժողով Больш. Московская հիւրանոցի ամենամեծ դահլիճներից մէկում՝ սպիտակ դահլիճում, բայց, որովհետեւ և այդ ընդարձակ

դահլիճը բաւական չեղաւ, համազումարի անդամներից ոմանք տեղափոխուեցին միւս դահլիճները, իսկ մի ճիւղ մինչև անգամ մի ուրիշ տեղ: Այս ժողովը նշանակուած էր միմիայն փոխադարձ ծանօթութեան համար, որովհետև շատ գիտնականներ աշխատելով իրենց գրասենեակի անաղմուկ հովանու տակ՝ ծանօթ չէին իրար հետ. համակրելով միմեանց մտքերն ու գաղափարները, բաժանուած լինելով ժամանակով և տարածութեամբ կամ հանգամանքներով, զուրկ էին փոխադարձ ծանօթութեան հնարաւորութիւնից: Այժմ այդ հնարաւորութիւնը հանդէս էր եկել. խորտակուել էին «հանգամանքների» սառնասիրտ պատերը և մարդկային աչքը շոյում էր այն գեղեցիկ տեսարանը, որը բացւում էր ամեն մի հանդիսատեսի առաջ:

Համալսարանում միակերպ առօրեայ տեսարանը փոխուել էր, ինչպէս վերը նկատեցինք, տօնական տրամադրութեամբ:

Համալսարանական պարապմունքներից դուրս մոայլ և տըխուր վիթխարի շէնքերի պատերի մէջ հնչում էր լայնատարած Ռուսիայից ժողովուած գիտութեան ե դպրոցի մարդկանց կենդանի խօսքը:

Ուր ոչ շատ առաջ հատ ու կէստ ուսանողների դէմքերն էին երևում, այժմ խնւում էր բազմազան հասարակութիւնը, որոնք, ոգևորուած ընդհանուր գիտութեան գաղափարով, միացել էին մի ընդհանուր ուժեղ ամբողջութիւն կազմելու. առանց որևէ խրտութեան. ոչ քաղաքական տարրեր հայեացք, ոչ կրօն, ոչ սեռ:

Տասը օր տեւեց այս գեղեցիկ պատկերը. տասը երջանիկ օր աւելացրից ամեն մի գիտութեան իմաստը հասկացող մարդու յիշողութեան մէջ և երկար տարիներ այդ յիշողութիւնը վառ պիտի պահէ շատերի գիտութեան բաց տենչը, միշտ կենդանի խօսքով պիտի հնչէ պրօֆ. Ա. Ա. Էյխէնվալդի վերջին ընդհանուր ժողովին (որ տեղի ունեցաւ 1910 թ. յունուար 6 ին) արտասանած ճառի վերջին դիմումը դէպի այն անձինք, որոնք անձամբ չեն կարող աշխատել պարզ գիտութեան ասպարիզում:

Ահա այդ խօսքերը:

Изъ вѣчности музыка вдругъ раздалась
И въ безконечность она полилась,
И хаосъ она на пути захватила,
И въ безднѣ, какъ вихрь, закрутились свѣтила.
Пѣвучей струной каждый лучъ ихъ дрожить,
И жизнь, пробужденная этою дрожью,
Лишь только тому и не кажется ложью,
Кто слышалъ порой эту музыку Божью...

Ռուս բանաստեղծ Պոլոնսկու խօսքերն են, որով յարգելի պրոֆեսսորը ցանկացաւ ցոյց տալ գիտութեան ներդաշնակութիւնը:

Նախ քան ժողովների նկարագրութեան անցնելը, մենք այստեղ առաջ կբերենք մի երկու հետաքրքիր թուական փաստեր, որ վերցնում ենք ներկայ թուի № 6 Русск. вѣд. լրագրում ապագրուած ТИХОМОВИЧ-ի յօդուածից, համագումարի ունդամների ընդհանուր թուից $330/0$ կազմում են միջնակարգ դպրոցների ներկայացուցիչները, ապա զալիս են բարձրագոյն դպրոցները, որոնց տոկոսը հաւասար է 26 -ի, բժիշկները կազմում են $190/0$, ճարտարապետները $90/0$, հողագէտները $40/0$, ուսանողները մօտ $10/0$ են. կանայք ընդհանուր թուի մի քառորդից աւելի են կազմում— $270/0$.

Ըստ տեղագրութեան հետաքրքիր են հետևեալ թուերը. Սիբիրը և միջին Ասիան միասին և Կովկասը տուել են $2-30/0$ ամեն մէկը: Իսկ գլխաւոր տոկոսը կազմում են կենդրոնական նահանգները:

Օգտուելով հանգամանքից այստեղ տալիս ենք և հետևեալ ցուցակը. համագումարը բաժանւում է հետևեալ մասնաճիւղերի՝

- 1 Մաթեմատիկա
- 2 Ֆիզիքա
- 3 Ֆիզիքական աշխարհագրութիւն և օդերևութաբանութիւն
Ստորաբաժանում թռչնարուեստ.
- 4 քիմիա
- 5 հանքաբանութիւն և երկրաբանութիւն (ստորաբաժանումներով)
- 6 Բուսաբանութիւն
- 7 Կենդանաբանութիւն
- 8 Մարդակազմութիւն, մարդու և կենդանիների բնախօսութիւն. հիւսուածաբանութիւն ստորաբաժանումով:
- 9 Աշխարհագրութիւն, ազգագրութիւն և մարդաբանութիւն վիճակագրութեան ստորաբաժանումով:
- 10 Հողագիտութիւն (ստորաբաժանումներով)
- 11 և 12 գիտական բժշկականութիւն և առողջապահութիւն:

Ահա և հետևեալ օրը.

«Բլագորոդնոե սօբրանիե»-ի ընդարձակ դահլիճը իր 24 սպիտակ մարմարեայ հսկայական սիւնների տակ ընդունեց 4 հազար մարդ, որոնք ճեմելով երկար դահլիճում, զրուցում էին այս կամ այն խնդրի մասին. ամեն քայլափոխին կարելի էր լսել՝

Պարոն այր, ինչպէս Էջ. չէք ճանաչում, եւ ապա հետեւում էր յիշողութիւնը երեկուայ նոր ծանօթութիւնից կամ

Բարև ձեզ, պ. բիմ, չէք ճանաչում, տիկին գիմ. և նորից յիշողութիւններ. և այդպէս անվերջ...

Գիտութեան արդիւնը էլէքտրական լապտերը լուսաւորեց դահլիճը. լոյսը ընկնելով ջահերի հարիւրաւոր եռանկիւնի ապակիների վրայ արտացոլում էր ծիածանի երփներանգ գոյներով և ֆանտաստիկ երևակայութիւն առաջ բերում:

Բարձրավանդակը գրաւում են գիտութեան ներկայացուցիչները. հնչում է դանգը և ամբիոն է բարձրանում մի ալէգորդ ծիրունի. ներկայ համագումարի նախագահ, Մոսկուայի համալսարանի աւագագոյն պրոֆեսսոր Անուշինը:

«Ռուս գիտութիւնը և բնագէտների համագումարները» ճառով սկսուեց առաջին ժողովը. XII համագումարի «կարգադրիչ յանձնաժողովի կոմիտէի լիազօրութեամբ պատիւ ունիմ յայտարարել ուս. բնագէտների և բժիշկների XII համագումարը բացուած և օգտւում եմ հանգամանքից ողջունելու կոմիտէի կողմից ժողովուած անդամներին սրտագին ընկերական «բարի գալուստ» ով:

Միևնոյն ժամանակ, կատարելով Մոսկուայի համալսարանի խորհրդի տուած պատուաւոր յանձնարարութիւնը, ողջունում եմ ձեզ, XII համագումարի պ. պ. անդամներ, հնագոյն ուս. համալսարանի կողմից. հիւրասէր կերպով բանալով համագումարի պարապմունքների համար իւր բնակարանները, իւր գիտական ճեմարանները և լսարանները, Մոսկուայի համալսարանը յաջողութեան լաւագոյն մաղթանքներն է յայտնում համագումարի այսօր սկսուող գործունէութեան յօգուտ ուս. գիտութեան և լուսաւորութեան:

Կարգադրիչ Յանձնաժողովը անկեղծ բաւարարութեան զգացումով կարող է մատնացոյց անել, որ նրա կողը ընկերներին լայն արձագանք գտաւ վերջինների կողմից: Այդ արձագանքը արտայայտուեց ինչպէս համագումարի անգամ գրողոյների մեծ թուով, նոյնպէս և զանազան մասնաճիւղերին ներկայացրած գեկուցումների մեծ քանակութեամբ, արտայայտուեց և այն գործակցութեան պատրաստակամութեամբ, որով մեր շատ յայտնի գիտնականները արձագանք տուին կօմիտէի հրաւերին կարգալ ընդհանուր և միացեալ ժողովներում:

Այդպիսի արձագանքի անկասկած նպաստում էր, յայտնի չափով, այն հանգամանքը, որ ներկայ XII համագումարը հաւաքւում է երկար ժամանակամիջոցից յետոյ, նախընթաց XI համագումարը Պետերբուրգում տեղի ունէր, ինչպէս յայտնի է, 1901 թուին, այն

է ութը տարի սրանից առաջ: Ութը տարի—ոս մի այնպիսի ժամանակամիջոց է, որի ընթացքում, մեր XX դարում, գիտութիւնը ընդունակ է մեծ յառաջադիմութեան և, իրօք, այս վերջին ութը տարուայ ընթացքում, կարելի է մատնացոյց անել մի շարք կարևոր տեսիլքներ և գործնական գիտութեան յայտնագործութեան վրայ: Այս յաջողութիւնները, ինչպէս որ կարելի է սպասել, կգտնեն իրենց արտայայտութիւնը համագումարում. որոշ չափով գիտութեան այդ նոր շարժման հետ ծանօթանալու յոյսը կարող էր շատերին դրդել մասնակցել համագումարի պարապմունքներին: Բայց, բացի վերջին ժամանակները ձեռք բերած նոր յաջողութիւններից, ութը տարուայ ժամանակամիջոցը համագումարների մէջտեղ պէտք է առաջ բերէր գիտութեան գործիչների և ուսուցիչների մէջ ուժեղ ձգտում դէպի փոխադարձ ծանօթութիւն և շփում: Որչափ և անհրաժեշտ է գիտական աշխատանքի համար զբաղնականի առանձնացումը և աշխատանքի առանձնութիւնը, բայց և այնպէս ոչ պակաս յամառ անհրաժեշտութիւն կարող է առաջ դալ երբեմն և անձնական շփման անհրաժեշտութեան նոյն կամ հարևան գիտական և ուսուցչական գործունէութեան ներկայացուցիչների հետ: Որոշ իրաւունքով կարելի է ասել, որ ռուս բնագէտները սովեցին երկար անջատումից և որ նրանք, այդ պատճառով, ուրախութեամբ արձագանք տուին համագումարին մասնակցելու հրաւերին, որը բանում է նրանց առաջ լայն ընկերական յարաբերութեան հնարաւորութիւնը:

Սրանից յետոյ գալիս է այն կտորը, որը բերինք վերը. ապա առաջ բերեց բնագիտութեան զարգացման պատմութիւնը Ռուսաստանում սկսած Պետրոս I-ից. մատնացոյց արեց այն խոչնդոտներն ու արգելքները, որոնք թոյլ չէին տալիս ռուս գիտութեան առաջ ընթանալ այն լայն շաղկով, որը նկատուում է Նւրոպայում: Առանձին մանրամասն կերպով կանգ առաւ ռուսական քաղաքակրթութեան զարգացման խնդրի վրայ:

Այդ ճառը պրոֆ. Անուչինը վերջացրեց հետեւեալ խօսքերով՝
 «Նորից ողջունում եմ ձեզ Մոսկուայի համալսարանի կողմից», որ ծածկուեցին երկար ծափահարութիւններով:

Ապա ամբիոն բարձրացաւ Ակադ. Պավլովը, որ հաղորդեց իւր տասը տարուայ աշխատանքի արդիւնքները ամփոփելով «բնագիտութիւն և ուղեղ» խորագիր կրող ճառի մէջ:

— Բնախօսութիւնը մեծ յառաջադիմութիւն արեց շղային համակարգութեան ստորին մասի—ողնուղեղի—ուսումնասիրութեան մէջ, իսկ բարձր կենդանիների բարդ նեարդային գործունէութեան ուսումնասիրութիւնը, որը կապակցած է գլխուղեղի հետ,

համարեա տեղից չէ շարժուում. հոգեբանութիւնը իբրև մարդկային ներքին աշխարհի գիտակցութիւն մինչև այժմ դեռ ինքը փնտրում է իւր իսկական եղանակները, մեթոդները. բնախօսութեանը անհրաժեշտ է մնալ հաւատարիմ բնագիտական մեթոդներին, կենդրոնական նեարդային համակարգութեան բարձր մասը ուսումնասիրելիս: Անհրաժեշտ է աւանձնացնել առանձին ազդեցութիւնները և փորձերի օգնութեամբ ուսումնասիրել նրանց հետեանքները: Նեարդային համակարգութեան ամբողջ գործունէութիւնը ամփոփուում է երկու հիմնական մեխանիզմների մէջ. նախ ժամանակի կապի մեխանիզմի կամ պայմանական անդրադարձման, ուէֆլէքսի և ապա տարաբաղադրիչների (анализаторъ) մեխանիզմի մէջ:

Այս ուղղութեամբ փորձերը կատարուում էին Պալլուվի և նրա օգնականների կողմից տասը տարուայ ընթացքում գլխաւորապէս շների վրայ և մի բնախօսական տեսակէտից չնչին անդամի—լորձագեղձի (слюнная железа) վրայ: Այս սկզբում պատահական ընտրութիւնը գործի վրայ շատ յաջող երևաց: Վաղուց արդէն յայտնի էր որ լորձագեղձը սկսում է մատակարարել իւր հեղուկը բերանին, երբ այնտեղ սնունդ է մտցւում կամ ուրիշ գրգռող նիւթեր, որոշ նեարդերի օգնութեամբ, որոնք գրգռուում հաղորդում են կենտրոնական նեարդային համակարգութեան, իսկ այնտեղից դէպի գեղձը, առաջ բերելով վերջինում լորձունքի արտադրութիւն: Սա անպայման անդրադարձում է, որը կատարուում է ճիշտ նոյնպէս և առանց գանգուղեղի մասնակցութեան: Նոյն ժամանակ բոլորին յայտնի է, որ լորձունքը գրգռուում է և հոգեպէս, միմիայն ուտելու մասին մտածելով: Այս բարդ նեարդային գործունէութեան համար անհրաժեշտ է արդէն ուղեղի վերին ճիւղը: Սրան իբրև հիմք ծառայում է պայմանական անդրադարձման ժամանակի կապի մեխանիզմը. պայմանական ուէֆլէքսների ուսումնասիրութիւնը զբաւում է բնախօսութեան մի ամբողջ գլուխը: Ամփոփելով, կարելի է ասել, որ ամբողջ բարձր նեարդային գործունէութիւնը, ինչպէս դա արտայայտուում է պայմանական անդրադարձման մէջ, կազմուում է երեք հիմնական ընթացքների (կամ պրայեսների) հաւասարակշռութիւնով:

Միւս հիմնական մեխանիզմը տարաբաղադրիչների մեխանիզմն է: Տարաբաղադրիչը բարդ նեարդային մեխանիզմ է, որ սկսւում է արտաքին ընդունող գործարանից և վերջանում է գանգուղեղում: Արտաքին գործարանը յատուկ ձևափոխիչն է (трансформаторъ) ներկայ արտաքին եռանդի դէպի նեարդային պրօցեսս: Ապա գալիս են մի շարք դեռ չվճռած խնդիրներ թէ՛ ինչ

ձևով է կատարւում այդ ձևափոխութիւնը վերջին կէտում, ինչ ընդհանուր օրէնքներով է կատարւում այդ տարաբաղադրութիւնը և այլն: Ներկայումս այս բոլոր խնդիրները ենթակայ են օրեկտիւ ուսումնասիրութեան կենդանիների վրայ: Յաճախ համոզոււմ ենք, որ, ըստ երևոյթին, հոգեբանութեան տեսակէտից ամենաբարդ յարաբերութիւնները ենթակայ են պարզ և արդիւնաւէտ օրեկտիւ բնախօսական տարաբաղադրութեան (анализ), որոնք հեշտ ստուգւում են համապատասխան փորձերով: Ի հարկէ այդպիսի փորձերը—արտաքին շրջանի ազդեցութեան օրգանիզմի վրայ—պահանջում են բոլորովին բացառիկ պայմաններ, այլ տեսակի աշխատանքներ, ուր գոյութիւն չունի լոյսի յանկարծակի տատանում, չկայ օդի փոփոխական շարժում և այլն և այլն:

Պրոֆ. Պավլովը վերջը մատնացոյց արեց «բնական սոյխատանոցի» անհրաժեշտութեան վրայ, միևնոյն ժամանակ ցանկութիւն յայտնելով, որ այդ աշխատանոցի գաղափարը իրականանայ Մոսկուայում:

Պրոֆ. Պավլովը ամբիոն բարձրացաւ և իջաւ երկար ծափահարութիւնների ձայների տակ:

Սօսքը պատկանում էր Մոսկ. քաղաքագիւլի Դուչկովին, որը քաղաքի կողմից յայտնեց համազումարին լաւագոյն ցանկութիւնները և յաջողութիւն նրա գործունէութեան:

Ապա կարդացուեցին հեռագիրներ զանազան հաստատութիւններից և առանձին անհատներից. Ի միջի այլոց Թիֆլիսի հայոց գիւղատնտեսական և տնայնագործական ընկերութիւնից և Թիֆլիսի բնութեան սիրողների ընկերութիւնից (общ. любителей природы). թէ մէկ և թէ միւս ընկերութիւնները խնդրում են նշանակել հետեւեալ համազումարը Թիֆլիսում:

Փոքրիկ ընդմիջումի ժամանակ կատարուեց նախագահի և 2 փոխնախագահի ընտրութիւնը. 1043 ձայնով նախագահ ընտրուեց պրոֆ. Դմիտրի Նիկոլաւիչ Անուչինը, իսկ փոխնախագահներ 901-ական ձայնով Ակադէմիկոս Իվան Պետրովիչ Պավլովը (Ս. Պ. բուրգ) և պրոֆ. Իվան Իվանովիչ Բորզմանը (Ս. Պ. բուրգի համալսարանի ուսկառորը):

Վերսկուտած ժողովի ընդհանուր որոշումով հեռագիր էր ուղարկուած յայտնի Պրոֆ. Կ. Ա. Տիմիրեազեւին, որը հիւանդութեան պատճառով անկարող եղաւ կարգալ իւր «Դարվինականութիւն և ներկայ գիտութիւնը» ճառը:

Կարդացուեցին մի երկու նոր ցանկութիւններ, որոնց թւում Պ. Բուրգի բժշկների և բնագէտների լէհական ընկերութեան կող-

մից, իսկ Սոֆիայի համալսարանի ներկայացուցիչ պրոֆ. Պ. Ն. Ռայկովը բուլղարերէն ճառով ողջունեց ներկայ եղողներին:

Նախագահի մի առաջարկութիւնից յետոյ գիտնականների ռուս ընկերակցութեան մասին, որի մասին կը խօսենք մի փոքր ուշ, ամբիոն բարձրացաւ Պրոֆ. Եգորովը:

Կիրխհոֆի և Բուենդէնի մեծադիր նկարները, որ մինչ այդ լուռ նայում էին ամբիոնից ներկայ եղողներին, այժմ մարմնացան կենդանի խօսքի մէջ և գիտութեան պատմութեան փայլուն հորիզոնի վրայ նկարուեցին իրենց մտաւոր մեծութեամբ...

«Պատկերալուծութեան 50 տարին» ճառով Պրոֆ. Եգորովը նկարագրեց գիտութեան այդ ճիւղի զարգացումը սկզբից մինչև մեր օրերը:

Նոյն ժողովում նախագահը առաջարկեց մասնաճիւղերում քննել «Գիտնականների ռուս ընկերակցութեան» նախագիծը, որը կարգադրիչ մասնաժողովի կողմից ընդունուած ձևով կտպագրուի «Դնենիկի» № 2-ում և որոշումները յայտնել ոչ ուշ քան յուն. 1-ը. Գլխաւոր կէտերը հետևեալներն են.

1. Ռուսաստանում գիտութիւնը տարածելուն նպաստելու համար կազմում է գիտութեան զարգացման և տարածման նըպաստելու ռուս ընկերակցութիւնը:

2. ընկերակցութիւնը նպատակ է դնում բոլոր ունեցած միջոցներով նպաստել գործնական բնագիտութեան, մաթեմատիկայի, աշխարհագրութեան, գիտական բժշկականութեան և նրանց հետ կապակցած գիտութիւնների զարգացման. այլ գիտական ընկերութիւններն ու հաստատութիւնները անձեռնմխելի թողնելով:

3. Այդ նպատակը իրագործելու համար ընկերակցութիւնը՝ ա). որքան կարելի է յաճախ և կանոնաւոր կերպով ժողովում է համագումարներ, մասնաճիւղերի բաժանելով, ընդհանուր և մասնագիտական հարցերի մասին հաղորդելու և համապատասխան գիտութիւնների զարգացման և տարածման միջոցները քննելու:

բ). նպաստում է գիտական հետաքրքրութեան արթնացնելուն և ամրապնդելուն, համագումարների ժամանակ սարքելով զանազան գիտական ցուցահանդէսներ, հասարակական դասախօսութիւններ, փորձեր, էկսկուրսիաներ, մասնագէտների ուղեկցութեամբ թանգարանների, արհեստագիտական հաստատութիւնների ևն դիտում: Գրքեր և ամսագիրներ հրատարակելով գիտութեան զանազան ճիւղերին վերաբերեալ. ևն.

գ). նպաստում է փոխադարձ մերձեցման գիտութիւններ ռուսումնասիրող և դաս տուող անձանց, դրանց համար նիւթեր հա-

ւաքողների և դրանց յաջողութեամբ հետաքրքրուողներին. այդպիսի անձանց փոխադարձ յարաբերութիւնը թեթեւցնելու ինչպէս իրար, նոյնպէս և ուսական և օտարազգի գիտական հաստատութիւնների և ընկերութիւնների հետ:

դ.) Նպաստում է գիտական ուսումնասիրութեան աւելի սխտեմատիք ընթացքի և Ռուսիայի կարելոյն չափ լայն և բազմակողմանի ուսումնասիրութեան, բնապատմական, աշխարհագրական և այլ տեսակէտից:

ե.) Հնարաւորութեան չափ բարոյական և նիւթական օգնութիւն է հասցնում գիտական հետախուզութիւնների, գիտական նիւթերի ժողովելուն, հրատարակելու գիտական աշխատութիւնները, գիտական թանգարաններ, գրադարաններ, ցուցահանդէսներ հաստատելուն, ընկերութիւններ և ուրիշ լուսաւորող հաստատութիւնների և նախաձեռնութիւնների և մանաւանդ զաւաւոում:

զ.) Եթէ կզանուեն բաւական գումարներ, հաստատում է մրցանակներ, մեդալներ, նոյնպէս և պատուաւոր կարծիքներ է յայտնում և տալիս է այդպիսիները աչքի ընկնող գիտական աշխատութիւնների և ձեռնարկութիւնների համար և ընկերակցութեան մատուցած ծառայութիւնների համար:

է.) հարկաւոր դէպքերում միջնորդում է պետական և հասարակական հաստատութիւնների առաջ հովանաւորել և օժանդակել գիտական ձեռնարկութիւնները և ընկերակցութեան նըպատակները:

Ընկերակցութեան գլուխ է անցած խորհուրդը, որը վարում է բոլոր գործերը. գործադիր մարմինը Վարչութիւնն է (правление), որը բաղկացած պիտի լինի ոչ աւելի քան իննը հոգուց:

Համագումարները ժողովելուն նպաստում են տեղական կոմիտէները և այլն և այլն:

Այս նախագիծը ամբողջութեամբ տպագրուած է «Դնկնիկ» № 2 ի մէջ և русск. вѣд. № 298 և № 299 1909 թ.:

Նոյն օրը սկսուեցին և միացեալ ու մասնաճիւղերի ժողովները:

Ա. Վ.

(Վերջը հետեւեալ անգամ)

